

הדגל והמפקד

הרב אהרן איזנטל

כ"ח באייר תשכ"ז היה אחד הימים הגדולים והמרגשים בתולדות התחייה של עם ישראל בארצו. ביום זה שב העם היהודי אל המקומות בהם הלכו נביאיו, מלכיו וכהניו. גולת הכותרת היה שחרורה של ירושלים עיר קדשנו, לב האומה הישראלית. מהשעות הגדולות הללו צרובות כמה תמונות בזיכרון הלאומי.

האחת היא תמונתם של יורם זמוש ומשה סטמפל מניפים את דגל ישראל מעל הכותל המערבי. יורם זמוש, מפקד פלוגה בחטיבת הצנחנים, בן קבוצת יבנה, למד עד מלחמת ששת הימים בישיבת מרכז הרב אצל הרב צבי יהודה הכהן קוק והרב הנזיר. זמוש מספר שהוא שכנע את המג"ד להטיל עליו את כיבוש העיר העתיקה. הם נכנסו לקבוצת פקודות בבית משפחה בשכונת בית הכרם. "לפתע הופיעה מאחוריי הסבתא הזקנה כולה מתנשפת. 'הנה הבאתי לכם דגל', אמרה, ותוך כדי דחפה אותו עמוק לתוך החגור שלי. התברר שלפני קום המדינה היא גרה בעיר העתיקה. בדמעות היא אמרה לנו: 'בחורים, כל העם היהודי, כל הדורות של העם היהודי דוחף אתכם בקצות האצבעות שלו. שתגיעו בשלום ותניפו את הדגל הזה'. הבטחתי לסבתא שאת הדגל הזה נניף על האבנים הקדושות של הכותל המערבי. הסבתא בכתה, ועד היום אני מרגיש את הדמעות על העורף שלי. כשעמדנו לצאת מהבית תפס אותי ביד משה סטמפל הי"ד, הסמח"ט, שהיה סגנו של מוטה גור, ואמר לי: 'זמוש, דיר בלאק. שמור על זה במקום בטוח! בהתחלה לא הבנתי על מה הוא מדבר, ואז הוא הבהיר: 'את הדגל! שלא יפול לך'!" ואכן, כשנכבש הכותל הניפו הצנחנים את הדגל מעל הכותל המערבי, לסמל את בעלותנו על הרחבה אחרי אלפיים שנות גלות. התמונה השנייה היא תמונת המסדר של חטיבת הצנחנים ברחבת הר הבית, כשבראש המפקד ניצבים דגלי הלאום והחטיבה.

לכבודם של כל חטיבות הלוחמים שהשתתפו בשחרורה של ירושלים וארץ ישראל אבקש להקדיש את השיעור שיעסוק במפקד הפקודים ודגלי המחנות בפרשת במדבר.

מניין או מפקד

שמו הקדום של חומש במדבר הוא "חומש הפקודים" (סוטה לו, א), משום שרובו מתאר מה שאירע במחנה ישראל בין שני מפקדים - המפקד שהתקיים לפני שהחל המסע במדבר אל ארץ ישראל והמפקד שנערך בשנה הארבעים בשערי ארץ ישראל.

הצו לעריכת המפקד למרגלות הר סיני נמסר בלשון חגיגית ומרוממת: "שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם" (במדבר א, ב).

יש לברר, חגיגות זו מה טיבה. ועוד, מפני מה היה צורך לפקוד שוב את העם, והלא מניין הגברים של עם ישראל היה ידוע במדויק על פי סכום מחציות השקל שניתנו למלאכת המשכן שכבר הוקם, וכפי שהתפרט בפרשת פקודי: "בָּקַע לְגִלְגָּלֶת מִחֲצִית הַשָּׁקָל בְּשָׁקָל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הָעֶבֶר עַל הַפָּקָדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים" (שמות לח, כו).

כמה מן הראשונים ראו במפקד זה צורך מעשי. כך למשל הרשב"ם (במדבר א, א):

לפי שמעתה צריכים ללכת לארץ ישראל, ובני עשרים ראויים לצאת בצבא המלחמה, שהרי בעשרים בחדש השני הזה נעלה הענן כדכתיב בפרשת בהעלותך וכתוב שם 'נוסעים אנחנו אל המקום' וגו'. ולכך צוה הקב"ה בתחילת חדש זה למנותן.

הצעתו של הרשב"ם נתמכת גם בעיתוי המפקד וגם בגיל הנמנים ובהגדרתם: "מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאָתָם אֹתָהּ וְאֶהְרֶן" (שם שם, ג).

הרמב"ן סבור אף הוא שעצם הציווי ומועדו מלמדים שהמניין נערך לקראת הכניסה לארץ ישראל, וכי מטרת המפקד הייתה לצורך הערכות צבאיות. בשל העיקרון החשוב העולה מדבריו - שיש להתכונן למלחמה ולא לסמוך על נסים - נצטט גם את פירושו (א, מה):

ויתכן שנאמר עוד, כי היה זה כדרך שהמלכות עושה בבואם למלחמה. כי עתה היו מזומנים ליכנס לארץ ולבא במלחמה עם מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ועם השאר כולם, כמו שאמר (י, כט) 'נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר השם', והיו משה והנשיאים צריכין לדעת מספר חלוצי צבא המלחמה וכן מספר כל שבט ושבט ומה יפקוד עליו בערבות מואב במערכות המלחמה, כי התורה לא תסמוך על הנס שירדוף אחד אלה. וזה טעם 'כל יוצא צבא בישראל', כי המנין מפני צבא המלחמה.

ועוד טעם למניין בפי הרמב"ן, התואם גם הוא את מועד הציווי, סמוך לתזוזה לארץ ישראל: המפקד נדרש לשם התארגנות שבטית לצורך ירושת הארץ: "שיחלק להם הארץ למספרם, וידע כמה חבלים יפלו להם מן הארץ הנכבשת להם. כי לולי דבר המרגלים היו נכנסים שם מיד" (שם).

מדרש תנחומא (במדבר, סימן כג) למד מכוח השאלות ששאלנו בפתיחת דברינו על חביבותם של ישראל לפני המקום:

זה שאמר הכתוב: 'ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר, אחת היא יונתי תמתי' וגו' (שיר השירים ו, ח-ט), משל לאחד פרגמטוט (=סוחר) שהיה לו אבנים של זכוכית, והיה מוציאן לשוק, ולא היה מבחין במניינם, שלא היה מוציאם במנין, ונכנס להניחן ולא היה מניחן במנין, לפי שהיו של זכוכית, לא היה משגיח עליהן. והיה לו ליניה (=אוצר) אחת של מרגליות נאות, והיה נוטלה ומוציאה במנין ומניחה במנין. כך כביכול אמר הקדוש ברוך הוא: לאומות העולם לא נתתי להם מנין, לפי שאינן חשובין לפני כלום, שנאמר 'כל הגוים כאין נגדו מאפס ותוהו נחשבו לו' (ישעיה מ, יז), אבל אתם, בניי אתם, שנאמר 'העמוסים מני בטן הנשואים מני רחם' (שם מו, ג), לכך אני מונה אתכם בכל שעה.

נמצינו למדים מהמדרש שהמניין החוזר לא נועד להוסיף מידע חסר, או להשלים פרטים נחוצים לצורך כלשהוא. חשיבותו של המניין הוא בעצם קיומו, ומטרתו להעיד על החיבה המיוחדת של הקדוש ברוך הוא לעמו. הדרשן המשיל את עם ישראל לאוצר של מרגליות טובות, שבעליהן מכיר בערכה של כל מרגלית, והוא מונה אותן אחת לאחת. ראייה לדבריו יש לומר מלשון הציווי למפקד שניתן בלשון 'שאו', נשיאת ראש פירושה מתן חשיבות וגדולה. לשון זו הדהדה לדרשן את שבחם של ישראל שבפי ישעיהו הנביא המכנה אותם 'הנשואים מני רחם', ופירש את דברי הנביא כקילוס למעלתם של ישראל שנחלו אותה מאבות האומה. הישנות המניינים תואמת את ההתפעלות האנושית מתינוק שנולד שהוריו בוחנים אותו ומתפעלים ממנו כל שעה. כך היו ישראל בעיני המקום מאז שהתגבשו לעם ביציאת מצרים והלכו ונישאו ממדרגה למדרגה, וממתן תורה לחנוכת המשכן.

רש"י הלך בעקבות שיטת מדרש זה, ובציטוט ממנו פתח את פירושו לחומש (במדבר א, א):

מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים. כשבא להשרות שכינתו עליהן מנאן. באחד בניסן הוקם המשכן, ובאחד באייר מנאם:

שיטה שלמה היא לרבנו שלמה יצחקי, שכל חומש מחמשת החומשים הוא פותח בחיבתן וכבודן של ישראל ומציג זאת מתוך העניין שלפניו. וכן כאן מסביר רש"י בכך את החגיגות של צו ההתפקדות, תכיפות המניינים לא באה להטריח על הנמנים אלא ללמד כמה הם חביבים לפני הבורא.

אלא שדבריו אלו דורשים הסבר. ראשית, מה הקשר בין השראת השכינה באהל מועד למפקד. למעלה מזאת, אם זו הסיבה, היה מן הראוי לערוך את המניין לפני ששרתה השכינה, דהיינו לא בחודש השני בשנה השנית אלא לפני ראש חודש ניסן?

רבי אפרים מלונשיץ בפירושו "כלי יקר" יישב שאלות אלו ועוד שאלות נוספות:

ומה שנקט 'באוהל מועד' (כלומר, מה הצורך לומר שציווי המניין נמסר באהל מועד, והלא כל הציוויים ניתנו שם?), להודיע טעם למספר זה (מדוע ציוה למנות רק בחודש השני), והוא לפי שבא להשרות שכינתו בתוכם (זו לשון רש"י), לשון להשרות מורה על העמדת השכינה דירת קבע שמה ואין דירת קבע בפחות משלושים יום, על כן באחד בניסן הוקם המשכן ובו ביום ירדה השכינה לתוך אוהל מועד ואחר שלושים יום שנראה שעשה לו ה' מדור בתחתונים דירת קבע, מנאם באחד באייר ולא מנאם תיכף באחד ניסן כי עדיין לא החזיק במדור זה:

ונראה לי ליתן טעם למנין זה (כוונתו לעצם המפקד) בזמן השראת השכינה, לפי שאמרו חז"ל (יבמות סג, ב) אין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו על ישראל בפחות מן עשרים ושנים אלה שנאמר (במדבר י, לו) 'ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל'. וטעמו של דבר להשוות מלכותו יתברך בארעא כעין מלכותא דרקיעא כמו שאמרו חז"ל (תנחומא וישלח ב) בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא על ישראל בהר סיני ירדו עמו עשרים ושנים אלה מרכבות של מלאכי השרת, שנאמר (תהלים סח יח) 'רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה' בם'. רצה לומר כשיש מספר זה או ה' בם - השכינה שרויה בם, וכן מצינו במחנה לויים שנקראו מחנה שכינה שהיו עשרים ושנים אלה (במדבר ג, לט), על כן הוצרך למנות גם את ישראל לידע אם יש בהם כחשבון הזה שראויין להשראת השכינה בכל שבט ושבט.

והוצרכו ישראל למנין ששים ריבוא דוקא לא פחות, לפי שכתב רבינו בחיי בפרשה זו (ב, ב) שבכל מקום שהשכינה מצויה שם תמצא ארבע מחנות שכינה. ובספר הפרדס כתב שיש עשרים ושמונה מחנות שכינה. ומהיכן למד לומר כן, אומר אני שלמד זה מן מספר זה שבא על ידי השראת השכינה בהיקף שבעה עננים ותוכו רצוף אהבה במחנה לוי, ובכל ענן וענן היה כבוד ה' ובכל מקום שכבוד ה' מצוי בו אין שם פחות מן ארבע מחנות שכינה שבכל מחנה ומחנה עשרים ושנים אלף, נמצא בשבעה עננים עשרים ושמונה מחנות בכל ענן ארבע מחנות, צא וחשוב עשרים ושמונה פעמים עשרים ושנים אלף, שש מאות אלף ועוד שש עשרה אלף. כך היו ישראל שש מאות ושלושה אלף, והלויים עשרים ושנים אלף, סך הכל שש מאות עשרים וחמשה אלף...

איש על דגלו'

הצו החגיגי למנות את בני ישראל התנשא לקומה נוספת כשהתווסף הציווי לסדר את מחנה ישראל לשבטיו סביב למשכן העדות. עד שניתן הצו, כך יש להניח, חנו בני ישראל במעורב, לאו דווקא בחניה שבטית. מעלתה של צורת חניה זו, המאפשרת לכל אחד לבחור את שכניו, היא בפירוק חסמים העלולים למנוע את אחדותו של עם ישראל, וגיבושו לעם אחד. הדעה נותנת שרצוי לעם שכונן זה עתה חירותו ומתחיל לגבש את תרבותו הייחודית, שיטשטש את ההבדלים בין הקבוצות השונות המרכיבות אותו, על מנת ליצור מצע אחד שנוח להצמיח עליו זהות משותפת. והנה ניתן צו א-להי לארגן את המחנה מחדש על פי חלוקה שבטית קפדנית, השבטים חולקו לקבוצות ואף צויין באיזה צד של המחנה תחנה כל קבוצת שבטים ומי יעמוד בראש כל קבוצה. בפשטות ניתן להסביר צו זה כקשור להכנות לקראת התזווה לארץ המובטחת. המבנה המסודר של ההמון העצום שאמור לנוע במדבר, מבטיח תנועה וחניה מסודרים, יכולת התגוננות מפני תקיפות של אויבים¹, ומפשט את שלב ההתנחלות בארץ ישראל שאמור היה להתרחש תוך זמן לא רב מתחילת התזווה של המחנה. בא המדרש והעניק עומק וגובה רב לסידור זה, מעל ומעבר לצד הקיומי הפשוט והנדרש.

מילות המפתח בדבר ה' שעליה בנה המדרש מגדל מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה הם המילים 'דגלו', ו'אותות', כאמור: "איש על דגלו באתת לבית אבותם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו" (במדבר ב, ב).

כשאנו אומרים בשפתנו "דגל" כוונתנו ליריעת בד שעליה צורות ועיטורים בצבעים מסוימים, המשמשת סמל למדינה, ליחידה צבאית, או לארגון כלשהו. זו גם אחת הפרשנויות שהציע כאן המדרש לצו שניתן (במדבר רבה (וילנא) פרשה ב, ז):

'באותות', סימנים היו לכל נשיא ונשיא - מפה וצבע על כל מפה ומפה כצבע של אבנים טובות שהיו על לבו של אהרן... כל שבט ושבט נשיא שלו צבע מפה שלו דומה לצבע של אבנו, ראובן אבנו אודם ומפה שלו צבוע אדום ומצוייר עליה דודאים וכו'.

על דגלו של כל שבט היו 'אותות', שני סימנים ייחודיים: צבע המפה היה כצבעה של אבנו של השבט בחושן אהרן, וציור שמספר את שבחו של אבי השבט בשל מעשה שעשה או של זרעו. כך למשל על מפתו של ראובן היה מציור צמח הדודאים, ללמד שבחו שלא נטל את הדודאים מן הגזל אלא מן ההפקר ושמר כבוד אמו, ולכן הביא נחת רוח לקדוש ברוך הוא ונולדו ממעשהו יששכר וזבולון (על פי בראשית רבה פרשה עב, אותיות ב, ה). וכך לכל שבט ושבט. ההתכנסות של כל שבט מאחורי דגלו באה לבטא את ייחודו ומעלותיו, את תפקידיו בהווה ובעתיד, וכך גיבשו הסמלים המיוחדים את משפחות השבט.

פירוש אחר מציע מדרש נוסף למושג "דגל" והוא: משימה או ייעוד. עוד בברכתו של יעקב לבניו הוא הגדיר את כוחותיו ותפקידיו של כל אחד מן השבטים, 'איש אשר כברכתו ברך אותם' (בראשית מט, כח). יעקב אבינו ידע להבחין בסגולותיו של כל אחד מבניו, ובברכתו כוונתו הייתה לטפח תכונותיו של כל אחד. כוחות נפש ותכונות ייחודיות אלו עברו בתורשה לצאצאים. מכוחם סימן יעקב לדורות הבאים את המשימות הלאומיות של כל אחד מהשבטים. ייעודים אלו נרמזו בציורים שעל הדגלים. על מפתו של לוי היו מצוירים האורים ותומים משום שאחרי חטא העגל זכה שבט זה בכהונה, על דגלו של יהודה היה מציור אריה מפני שיעקב ייעד אותו להנהגה ולמלכות, על של יששכר צוירו שמש וירח שכן היו מרובים בו תלמידי חכמים והם שעבירו חודשים ושנים, על של גד צויר מחנה אהלים מפני שבניו היו לוחמים עזי נפש, וכך גם שאר השבטים. על פי זה מתפרש הביטוי 'איש על דגלו' שכל אחד מבני השבט צריך לפעול למילוי השליחות של השבט, 'באותות' - כפי שצוין בסמלים שעל המפה של כל שבט. על פי זה מתפרש יפה המדרש הבא (תנחומא (ורשא) במדבר יד):

'איש על דגלו באותות', זה שאמר הכתוב 'הביאני אל בית היין' (שיר השירים ב). מהו 'הביאני אל בית היין'? כיון שנגלה הקדוש ברוך הוא על הר סיני, ירדו עמו כ"ב אלף מרכבות מלאכים שנאמר (תהלים סח) 'רכב אלהים רבותים שנאן'

¹ כך הסביר ר' יצחק אברבנאל את סידור המחנה, בהתאמה ליכולות הצבאיות של השבטים והסכנות הנשקפות למחנה מעברים שונים.

(=ומיעוט רבים שניים), והיו עשויין דגלים דגלים לכך נאמר 'דגול מרבבה', כיון שראו אותן ישראל שהיו עשויין דגלים התחילו מתאווים לדגלים, אמרו: ולואי שאנו נעשין דגלים כמותן, לכך נאמר 'הביאני אל בית היין', 'הביאני אל בית היין' זה הר סיני ששם נתנה תורה שנמשלה ליין שנאמר (משלי ט) 'לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי' הוי אומר 'הביאני אל בית היין', 'ודגלו עלי אהבה' - אמרו: הלואי הוא מגדיל עלי אהבה, וכן הוא אומר (תהלים כ) 'נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול ימלא ה' כל משאלותיך', אמר להם הקדוש ברוך הוא: התאווים בדגלים? חייכם הריני עושה משאלותיכם 'ימלא ה' כל משאלותיך', מיד הקדוש ברוך הוא הראה אהבתו לישראל ואמר למשה: לך עשה אותם דגלים כמו שנתאו 'איש על דגלו באתות'.

מרכבות המלאכים עשויים "דגלים", לכל מלאך יש שליחות ייחודית, אין אחד בא בגבול חברו, ואין מלאך אחד עושה שתי שליחויות, אלא הרי הוא מבצע את המטלה היחידה שהוטלה עליו עד תום. עוד לפני מתן תורה קיבל עם ישראל על עצמו את הייעוד של 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש' (שמות יט, ו). למען ביצוע משימה אדירה זו היה צורך להציב לכל שבט "דגל", משימה שמתאימה לתכונת אנשיו. שני קניינים קיבל עם ישראל בהר סיני על מנת שיישם את שליחותו בעולם. האחד, התורה ומצוותיה - 'הביאני אל בית היין', והשני הוא פירוט המשימות על פי היכולות, 'ודגלו עלי אהבה'. וכיון שקיבלו באהבה את כהונתם - 'ובשם אלהינו נדגול', שהרי "דגלו" של עם ישראל הוא לקרוא בשם ה' - לפיכך קיבל הקדוש ברוך הוא את בקשתם וציווה 'איש על דגלו באתות יחנו בני ישראל'. לא טשטוש מאחד דרוש לעם, אלא תרומה ייחודית לטובת הכלל. כך הגיעו יששכר וזבולון להסכם חלוקת תפקידים אחר שנחלו את הארץ, וזולן יעסוק בפרנסה, יששכר יעסוק בתורה, ויחדיו ישלימו זה את זה. גם בין לומדי התורה יש כישרונות שונים, בני שבט לוי היו מוכשרים בהרבצת תורה והנחלתה לרבים כאמור 'וירו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל' (דברים לג, י) ואילו לבני יששכר הייתה יכולת לפסוק ולפרש את התורה, ככתוב 'יודעי בינה לעתים' (דברי הימים א יב, לג). פיצול כישרונות אלו לקבוצות ואנשים שונים איפשר התפתחות מומחיות של כל שבט בתחומו. בקשת בני ישראל "להיעשות דגלים" כמו המלאכים, פירושה הכרה בחובה שיש לאפשר פיתוח יחידני, ויחד עם זאת לנקוט בשיתוף פעולה וכבוד הדדי בין השבטים, שהרי גם המלאכים "מקבלין דין מן דין" ומשפיעים זה על זה. שלא כמו המלאכים שאין בהם מגרעת, כל שבט נדרש להיות מודע למעלותיו וחסרונותיו, ליכולותיו לתרום לאחרים ולנושאים שבהם הוא זקוק לקבל מאחרים.

מרכבת השכינה

ואחר כל הפירושים שנאמרו אפשר שהמטרה העיקרית של המפקד וסדר המחנה הייתה אחרת. התכלית לא הייתה ידיעת מספרם הכולל של בני ישראל, עם כל חשיבותה של ידיעה זו, ואף לא עצם הסידור של המחנה, עם כל מעלותיו של הסדר, אלא בניית מחנה ישראל כמרכבה לשכינה השורה במשכן אשר במרכז המחנה. שאיפה זו נחשפה על ידי ראשונים ואחרונים. הנה דבריו של מהר"ם אלשיך (במדבר א, ב):

גזרה חכמתו יתברך לעשות שלש מחנות. מחנה שכינה בתוך המשכן, וסביב למשכן מחנה לויה, ועד שנים עשר מיל מחנה ישראל בארבעה דגלים כמחנה אלהים. וראשונה התחיל לקדשם במעשה המשכן, והוחלה השראת השכינה באהל מועד תחלה שהוא מחנה שכינה. ואחר שהוחזקו בגדר השראת שכינה במשכן חדש ימים ונתחנכו בזה שלשים יום, באה להם הדרגה גדולה זו להיות נעשים הם עצמם מרכבה כמלאכי השרת עשויים ארבע מחנות.

כך מתפרש במדוקדק לשון הציווי שניתן לעריכת המפקד: "שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם: מן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן" (שם, ב-ג)

לא נאמר למשה "פקוד" או "מנה" את בני ישראל אלא "שאו את ראש כל עדת בני ישראל", כי אין שבח ועילוי לעם יותר מאשר בשורה זו, שראה הקדוש ברוך הוא שראויים בני אנוש אלה, בקדושתם וטהרתם, להוות תחליף בארץ למלאכי מרום. לשם כך יש צורך לבחור בקפידה את נושאי השכינה ולברר את ייחוסם, שהרי 'וגם ערב רב עליה עמם' ממצרים. משום כך בא בציווי פירוט מדוקדק של צורת הבירור. רק זכרים בני עשרים ומעלה, ששמים ידוע ומבורר, המיוחסים לבית אב, משפחה ושבט, יוכלו הימנות על צבא ה', המכוון כנגד צבא השמים.

לאחר ביצוע המפקד ניתן הצו לסידור המחנה. עצם מתן הצו מלמד שהסידור איננו אקראי, אלא בעל משמעות. התכלית, ארגון מרכבת השכינה, נרמזה בקביעה 'סביב למשכן יחנו', וכפי שעולה מהמדרש (תנחומא ורשא), במדבר סימן יג):

אמר הקדוש ברוך הוא למשה: אמור להם לישראל שיעשו לי משכן ומשרה שכינתי ביניהם, כביכול אני מניח את העליונים ויורד ושוכן ביניהם, ולא עוד אלא שעשה אותם דגלים לשמו, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה עשה אותם דגלים לשמי, למה? שהם בני שנאמר (דברים יד) 'בנים אתם לה' אלהיכם', והם צבאותי שנאמר (שמות ז) 'והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל', לפיכך עשה אותן דגלים לשמי שנאמר 'איש על דגלו'.

המדרשים שהבאנו הם שעמדו לפני האבן עזרא, הראשון שרמז במפורש על הדמיון בין מחנה ישראל למרכבה (במדבר ב, ב):

וקדמונינו אמרו, שהיה לדגל ראובן צורת אדם מכח דרש דודאים, וכדגל יהודה צורת אריה, כי בו המשילו יעקב, וכדגל אפרים צורת שור, מטעם בכור שור, וכדגל דן צורת נשר, עד שידמו לכרובים שראה יחזקאל הנביא.

רבי אברהם בן עזרא מצא שארבעת הצורות שהופיעו על דגלי ארבעת ראשי המחנות תואמים לארבעת נושאי המרכבה כפי שראם יחזקאל.

אם זו תכלית המפקד, מובנת יותר הלשון החגיגית שבה נמסר הצו לעדת ישראל. ועוד יובן מדוע חומש במדבר נפתח בצווי למנות את בני ישראל, צו שניתן רק בחודש השני ולא בצווי על הקרבת הפסח בשנה השנית שניתן עוד בחודש הראשון. הטעם לכך הוא שבתחילת תיאור המהלך לארץ ישראל יש לדעת שלפנינו בחומש במדבר לא רק עלילות אומה השבה אל ארץ אבותיה אלא מסע מרכבת השכינה הצועדת במדבר, שבמרכזה כסא ה' והבית שבנו ישראל כמעון לשכינה ואליהם נלווים מחנות הדגלים של עדת ישראל. על תפארתו של מראה רב הוד זה אמר הקדוש ברוך הוא: 'מי זאת עולה מן המדבר, מתרפקת על דודה' (רש"י, שיר השירים ח, ה).

לפני חמישים ושתיים שנה, במלחמת ששת הימים, פרצו מרכבות צבא השמים את מערכי האוייב לפני מרכבות הפלדה של צבא ה' אשר בארץ, ובמלחמה פלאית שוחררו מרחבי ארץ ישראל, וראש לכולם - ירושלים. ירושלים מחולקת לשלוש מחנות כמו המחנה במדבר. סביב הר הבית - מחנה ישראל, הר הבית - מחנה לוייה ומקום המקדש - מחנה שכינה. בעת ההיא היו בארץ ישראל למעלה משש מאות אלפי גברים יהודים - המספר הדרוש להשראת שכינה, כפי שהתבאר בדברי ה"כלי יקר" לעיל.

יהי רצון שנוזכה להיות מרכבה לשכינה, וכשם שזכינו לראות בנפלאות המלחמה ההיא, כן נוזכה לראות בבניין ירושלים השלם כשיבנה בית מקדשנו במהרה בימינו, אמן.

מידי שבוע ביום שני מתקיימת בביהמ"ד של "ישיבת הגולן" שיחה כללית, העוסקת בתורת המידות ובנפש האדם, חיזוק בלימוד תורה ועבודת ה'. להבדיל משיעורי האמונה העוסקים בעיונים מהותיים וכלליים מתורת מרן הרב וכתבי ראשונים, שיחה זו הינה בעלת גוון מוסרי, ועניינה בהדרכות רוחניות, הנגזרות מן המבט האמוני, ושופכות אור על דרכו הרוחנית של בן תורה בדורנו.

אינטרנט: אריאל אילון ועמית רייף-תגרי | צילום: דוד יוסוב ונתנאל הורוביץ | הפצה: הראל בן דוד